

DŁUGOSZ (Dlugossius, Longinus) Jan — kronikarz, działacz społeczny, historyk, ur. w 1415 w Brzeźnicy (k. Radomska), zm. w 1480 w Krakowie.

Po ukończeniu szkoły parafialnej w Nowym Korczynie zapisał się w 1428 na wydział artium Akademii Krakowskiej, którą opuścił w 1431, nie uzyskawszy stopnia naukowego; w latach 1431–1455 pracował na dworze bpa krakowskiego Z. Oleśnickiego jako notariusz, później sekretarz, a w końcu kierownik jego kancelarii; był znakomitym administratorem dóbr biskupich; zetknął się wówczas z wieloma wybitnymi osobistościami i rozwinął swoje zainteresowania historyczne. W 1434 otrzymał probostwo w Kłobucku, w 1436 kanonię krakowską; święcenia kapłańskie przyjął w 1440; był kanonikiem sandomierskim, kustoszem wiślickim i kanonikiem kieleckim. Oleśnicki powierzał D. misje dyplomatyczne w 1440 i 1449 na Węgry, a w latach 1448–1449 do Rzymu, do papieża Eugeniusza IV (u którego D. uzyskał kapelusze kardynalski dla Oleśnickiego); w 1450 pielgrzymował do Rzymu z okazji roku jubileuszowego oraz do Ziemi Świętej.

Całkowicie dzieląc polityczne i teologiczne poglądy Oleśnickiego, popadł w konflikt z królem (1460–1463) w związku z obsadzeniem biskupstwa krakowskiego po śmierci T. Strzemińskiego; jako zwolennik Jakuba z Sienna, krewnego Oleśnickiego, został przez króla skazany na konfiskatę dóbr i banicję. Kazimierz Jagiellończyk, ceniąc charakter i zdolności D., powierzył mu rokowania z Krzyżakami, z którymi w latach 1464–1466 D. jako komisarz królewski prowadził układy pokojowe; w 1467 powołał D. na wychowawcę swych synów. D. w 1467 był też w Czechach w sprawach dyplomatycznych, a w 1469 na Węgrzech. Uczestniczył w koronacji Władysława w Pradze (1471), a później w układach z Czechami i Węgrami w Nysie i Opawie (1473), w Sączu (1474), w Wyszehradzie (1478). Mianowany w 1479 (po śmierci Grzegorza z Sannoka) na arcybiskupstwo lwowskie, zmarł przed nadejściem papieskiego zatwierdzenia.

D. ufundował murowane kościoły m.in. w Chotelu Czerwonym (k. Wiślicy), Odechowie (k. Radomia), Raciborowicach (k. Krakowa) i Szczepanowie, klasztor kanoników regularnych w Kłobucku oraz paulinów na Skałce w Krakowie; starał się o sprowadzenie kartuzów; dopomógł klaryskom w odbudowie kościoła św. Andrzeja w Krakowie; wybudował domy dla wikariuszy w Wiślicy i Sandomierzu; w Krakowie dokończył w 1456 budowę Bursy Jerozolimskiej, a po spaleniu przyczynił się do jej odbudowy; zabezpieczył materialnie Bursę dla Ubogich i Bursę Grochową, urządził także dom dla studentów wydziału prawa. Swój księgozbiór zapisał kapitule krakowskiej i kolegium artystów.

Pierwszą pracą D. był inwentarz dóbr bpa krakowskiego, włączony później do powstałego w latach 1470–1480 *Liber beneficiorum dioecesis cracoviensis*, cennego źródła do gospodarczych, społecznych i kulturalnych dziejów Polski. W 1448 napisał *Banderia Pruthenorum*, w której dał opis chorągwi krzyżackich zdobytych w bitwie pod Grunwaldem; rysunki na zamówienie D. wykonał malarz S. Durink na podstawie oryginałów zawieszonych w katedrze krakowskiej. W latach 40. powstała praca heraldyczna *Insignia seu clenodia Regni Poloniae*; w czasie wygnania napisał *Vita sancti Stanislai* oraz *Vita sanctae Cunegundis* (najlepsze spośród dzieł D. pod względem literackim). W latach 1468–1478 opracował katalogi biskupów wrocławskich, poznańskich, gnieźnieńskich, krakowskich, wrocławskich i płockich. W rozpoczętych w 1455 *Annales seu cronicae inclyti Regni Poloniae* w dwunastu księgach ukazał pragmatycznie dzieje Polski od jej zarania do

1480 na tle historii sąsiednich narodów, na podstawie bogatych źródeł nie tylko pol.; stanowią one najwyższe osiągnięcie średniowiecznej historiografii Europy. Pod wpływem żarliwego patriotyzmu, przywiązania do religii i Kościoła oraz braku krytycznej postawy wobec niektórych źródeł, D. nieraz przemilczał lub zmieniał fakty; interpolowanie tekstów nowymi źródłami w miarę ich zdobywania nie wpłynęło korzystnie na ich język; pod względem stylistycznym prace D. przedstawiają nierówny poziom; twórczość D. jest nie tylko bezcennym źródłem wiadomości historycznych, ale także służy m.in. badaniom geograficznym, heraldycznym i językoznawczym.

Bibliografia: I. Chrzanowski, *Jan D.*, Łódź 1948; M. Brożek, *Vita Joannis D., senioris canonici*, Wwa 1961; K. Pieradzka, *Jan D. a Uniwersytet Jagielloński*, *Małopolskie Studia Historyczne* 6 (1963) z. 3–4, 43–57; I. Zarębski, „*Banderia Pruthenorum*” *Jana D.*, *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* 15 (1963) z. 2, 5–11; NKorbut II 127–137; I. Zarębski, *Humanistyczna lektura D. Antonio Panormita Beccadelli*, *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* 17 (1965) z. 1, 5–21; S. Kuraś, *Regestrum ecclesiae cracoviensis. Studium nad powstaniem tzw. „Liber beneficiorum” Jana D.*, Wwa 1966; S. Solicki, *Kontakty osobiste Jana D. z Czechami*, *Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia* 14 (1968), 147–177; D. Turkowska, *Etymologie onomastyczne w „Historii Polski” Jana D.*, *Onomastica* 13 (1968) z. 1–2, 193–215; M. Koczerska, *Mentalność Jana D. w świetle jego twórczości*, *Studia Źródłoznawcze* 15 (1971), 109–140; K. Pieradzka, *Z warsztatu prac nad D.*, *Zeitschrift für Mission* 21 (1971) z. 12, 91–95; J. Mrukówna, *Jan D. Życie i twórczość*, Kr 1972; D. Turkowska, *Études sur la langue et sur le style de Jean D.*, Wr 1973; U. Borkowska, *Treści ideowe w dziełach Jana D.*, Lb 1983; W. Szelińska, *Jan D. storico e primo geografo polacco*, Wr 1984; P. Dymmel, *Tradycja rękopiśmienna roczników Jana D.*, Wwa 1992; W. Szelińska, *Śląsk w piśmiennictwie Jana D.*, Kr 1993.

Urszula Borkowska